

*Дубров Едуард Андрійович,
студент за ОР «Бакалавр»
Навчально-наукового Інституту права,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
доцентка кафедри теорії та історії
права та держави Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
кандидатка юридичних наук, доцент*

ІДЕЇ ТА КОЦЕПЦІЇ ДАВНЬОРИМСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ДУМКИ

Давньоримська політична та правова думка була важливим компонентом античної культури і має декілька основних рис і характеристик:

1. Вплив давньогрецьких концепцій: Римська політична та правова думка суттєво вплинула від давньогрецьких ідей і концепцій. Римські автори взяли з грецької філософії ідеї про політику, право, форми держави, справедливість, та інші аспекти.

2. Творчий підхід: Римські автори не обмежувалися простим копіюванням грецьких ідей, а розвивали їх далі, враховуючи специфіку римської суспільно-політичної реальності. Наприклад, Цицерон переробив ідею політичної спільності, розглядаючи державу як публічно-правову спільність.

3. Розвиток понять: Римські автори створили нові концепції та поняття, які стали важливими для подальшого розвитку політичної та правової теорії. Наприклад, вони розробили поняття юридичної особи, яке відіграє важливу роль в сучасному праві.

4. Юриспруденція: Римська юридична наука, або юриспруденція, стала окремою галуззю з вивчення права та держави. Римські юристи детально розробили різні аспекти права, включаючи цивільне, державне, адміністративне, кримінальне та міжнародне право.

5. Врахування історичного контексту: Римські автори враховували зміни в історичному і соціальному контексті, такі як перетворення Риму в імперію та зміна політичного устрою. Вони спробували адаптувати свої теоретичні концепції до нових реалій.

6. Вплив на подальший розвиток: Давньоримська політична та правова думка відіграла важливу роль у подальшому розвитку політичних та правових вчень, особливо в середньовіччі та новому часі. Багато ідей і концепцій, розроблених римськими авторами, залишилися важливими в контексті сучасного правознавства та політичної філософії.

У цілому, давньоримська політична та правова думка була інноваційною та важливою для розвитку античної культури та подальших цивілізацій.

Цицерон, як відомий римський оратор, державний діяч і мислитель, вніс значний внесок в державно-правову проблематику та теорію держави і права [1]. Основні риси його політико-правових теоретичних поглядів включають такі аспекти:

1. Вплив попередників: Цицерон був сильно під впливом давньогрецьких філософів, таких як Платон і Арістотель, а також римських традицій. Він поєднав і узгодив ці ідеї з римськими традиціями та історією Римської держави.

2. Оригінальні погляди: Цицерон висловив свої власні погляди та нові положення в галузі теорії держави і права. Він спробував сформулювати державу як спільність, що об'єднує громадян згідно з правом та спільністю інтересів.

3. Природне право: Цицерон вважав, що природне право має бути основою для розуміння права. Він стверджував, що природний закон є розумним становищем, яке відповідає природі, і він визначав його як вічний, незмінний і невід'ємний.

4. Походження держави: Він вважав, що держава виникає з потреби людей жити разом і з родини, як її початкової основи. Держава об'єднує громадян, забезпечуючи охорону власності.

5. Форми правління: Цицерон розрізняв різні форми правління, включаючи царську владу, аристократію та демократію. Він підкреслював важливість збалансованості між цими формами та необхідність змішаних форм управління для стабільності держави.

6. Роль державного діяча: Цицерон вважав, що державний діяч повинен бути мудрим, справедливим, стриманим і красномовним. Він також відзначав, що державний діяч повинен бути ознайомлений із вченнями про державу і основами права.

7. Вага правової держави: Цицерон стояв біля витоків ідеї «правової держави». Він підкреслював, що держава має ґрунтуватися на загальному правопорядку та спільних інтересах громадян.

8. Соціальне розшарування: Цицерон заперечував ідею майнової рівності і вважав соціальне розшарування та нерівність у суспільно-політичному відношенні за природні та справедливі.

9. Цицерон вніс значний внесок у політичну та правову думку свого часу та став важливим постаттю в розвитку ідей держави і права. Він спробував об'єднати давньогрецькі концепції з римськими традиціями, розробив нові погляди та поняття, і його вплив простягнувся на подальший розвиток політичних та правових вчень.

Римські стоїки, як Сенека, Епіктет і Марк Аврелій, розвивали ідеї стоїцизму в Римській імперії. Вони підкреслювали значення духовної свободи та природного права для всіх людей незалежно від їхнього суспільного становища. Згідно з їхніми переконаннями, рабство впливало лише на тілесну та чуттєву частину людини, але не на її духовну та розумну сутність. Вони наголошували на рівності всіх людей за природою та закликали до поваги прав і свобод кожного громадянина.

Сенека відстоював ідею духовної свободи для всіх і вважав, що рабство полягає у слабкості людей і їхньому рабському ставленні до бажань та пошуків. Він вважав, що всі люди є рівні перед природою і законом долі, і рабство є лише внутрішнім станом людини [2].

Епіктет акцентував увагу на особистому моральному самовдосконаленні та дотриманні ролі, визначеної долею. Він пропагував взаємовідносини, побудовані на принципі «Чого не бажаєш собі, не бажай і іншим», що відображає рівність і справедливість [3].

Марк Аврелій Антоній розвивав ідеї про державу з рівним для всіх законом, де найвищим благом є свобода підданих. Він підкреслював, що всі люди мають спільне духовне начало та розум, який обґрунтовує спільний закон і рівність перед ним [4].

Ідеї цих римських стоїків вплинули на погляди римських юристів та сприяли розвитку правової думки, включаючи ідеї про природне право та рівність перед законом.

Римські юристи відіграли важливу роль у створенні нової науки – юриспруденції, яка включала в себе широкий спектр теоретичних та практичних питань, пов'язаних з римським правом. Їхні зусилля сприяли розвитку цієї науки та сформувавши юридичну основу для поняття права і власності, яка вплинула на подальший розвиток правової думки.

Римські юристи розвивали ідеї природного права і включали їх в загальне поняття права. Вони вважали, що природне право є складовою частиною діючого права, і це відобразалося в їхньому розумінні структури права. Вони розрізняли різні аспекти права, включаючи природне право, цивільне право, право народів (*jus gentium*) та інші, але наголошували на їхньому взаємозв'язку та єдності.

Римські юристи вели тлумачення кодифікації Юстиніана і інших актів, і їхні погляди займали важливе місце в правовій практиці. Таким чином, творчість римських юристів справила значний вплив на подальший розвиток правової науки та поняття права, а їхні принципи стали важливими для формулювання правових норм і принципів у подальших історичних періодах.

Список використаних джерел

1. Марк Туллій Ціцерон. Про закони. Про державу. Про природу богів. Переклав з латини В. Литвинов. Львів : Апріорі, 2019. 392 с.

2. Синайський В. И. Історія джерел римського права. Варшава, 1911. С. 59.

3. Епіктет. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.

4. Марк Аврелій. Роздумування. Пер. з грецької: Омелян Омецінський. Буенос-Айрес; Нью-Йорк : Науково-Дослідне Товариство Української термінології. 1986. 149 с.

